

הציץ מרצה. [כ"ה].

הרב משה לין

מסקנת הסוגיה מוסכמת שהציץ מרצה רק על עון טומאה. ובספר אבן האזל¹ ביאר שילפינן מהפסוקים שני דינים בריצוי ציץ: (א) "ונשא אהרן את עון הקודשים", נשיאת עון משמעותה לכפר על העברה של המקריב בטומאה שלא יחשב לו עון. (ב) "והיה על מצחו תמיד לרצון להם לפני ה'", לרצון להם לפני ה' הכוונה להכשיר את הקורבן שהוקרב בטומאה.

ויש מספר סוגיות מרכזיות בביאור ופרוט מתי ועל מה הציץ מרצה.

- א. האם דווקא בעודו על מצחו?
- ב. בקורבן יחיד ובקורבן ציבור?
- ג. טומאת הקורבן וטומאת הגוף?
- ד. לכתחילה או בדיעבד?
- ה. האם יש הבדל בין שוגג למזיד?
- ו. האם מרצה על אינו יהודי?
- ז. האם מרצה רק על טומאת מת או גם על שאר טומאות?
- ח. האם מרצה רק זריקת הדם? על העולין? על אכילות?

"ועשית ציץ זהב טהור... והיה על מצח אהרן ונשא אהרן את עון הקדשים אשר יקדישו בני ישראל... והיה על מצחו תמיד לרצון להם לפני ה' " (שמות פרק כח פסוק לו).

פשט הפסוקים, הציץ מרצה על עון הקודשים ומועיל להם לרצון לפני ה', אך לא מפורש בפסוקים על איזה עון מרצה, האם על כל העוונות?

שנינו במשנה מנחות כ"ה., "נטמא הקומץ והקריבו הציץ מרצה, יצא והקריבו אין הציץ מרצה, שהציץ מרצה על הטמא ואינו מרצה על היוצא". ובברייתא שם, "ת"ר ונשא אהרן את עון הקודשים, וכי איזה עון הוא נושא? אם תאמר עון פיגול, הרי כבר נאמר לא יחשב, אם תאמר עון נותר, הרי כבר נאמר לא ירצה, הא אינו נושא אלא עון טומאה שהותרה מכללה בציבור". ובגמ' שאלו אמוראים, אולי עון אחר שהותר מכללו? עון יוצא? עון שמאל? עון בעל מום? וילפינן מהפסוקים שאינו מרצה על העונות האחרים.

האם דווקא בעודו על מצחו

הכהן, אלא שיש מצווה שהכהן גדול יתקשט בו. ולרבי יהודה הציץ הינו בגד מבגדי הכהן גדול, ולכן הציץ מרצה דווקא כשהכהן לובשו.

ב. פליגי מה מרצה, הציץ או הכהן גדול שלובשו. לרבי שמעון הציץ עצמו הוא המרצה, ולרבי יהודה הכהן גדול הנושא את הציץ מרצה. ומשמעות הפסוק "ונשא

חלקו? רבי יהודה ורבי שמעון האם הציץ מרצה דווקא כשהוא על מצחו של הכהן גדול, או גם בזמן שאינו על מצחו, ולכו"ע אם נשבר הציץ אינו מרצה.

ונראה לפרש מחלוקתם בשני אופנים. א. פליגי בהגדרת החפצא של הציץ. לרבי שמעון הציץ הינו כלי מכלי המקדש, והציץ מרצה כשלעצמו גם ללא

1. הלכות ביאת מקדש פ"ד הלכות ז-ח.

2. יומא ז.:

על הכהן³ ומכאן יש ללמוד שהציץ הוא המרצה ולא הכהן שנושא. והרמב"ם פסק כרבי יהודה דדווקא על מצחו של הכהן גדול הציץ מכפר⁴.

אהרן את עון הקודשים", כרבי יהודה שאהרן הנושא את הציץ הוא המכפר. ורבי שמעון דריש שהפסוק "והיה על מצחו תמיד", אינו בא ללמד שלובשו תמיד, אלא שתמיד מכפר אפילו שאינו

בקורבן יחיד ובקורבן ציבור

והגמ'¹⁰ הקשתה למ"ד טומאה הותרה בציבור, מהברייתא: "על מה הציץ מרצה? על הדם, ועל הבשר, ועל החלב, שנטמא, בין בשוגג בין במזיד, בין באונס בין ברצון בין ביחיד בין בציבור", וא"כ גם קורבן ציבור בעי ציץ. ומסקנת הגמ' דלמ"ד טומאה הותרה בציבור, רק פר העלם דבר של ציבור, ושעירי עכו"ם של ציבור, שאע"פ שהינם קורבנות ציבור, הואיל ולא קבוע להם זמן לא הותרו בטומאה, ולכן בעי ציץ בדיעבד, אך קורבן ציבור שקבוע לו זמן, מותר לעשות בטומאה ולא בעי ציץ¹¹.

במסכת פסחים⁵ ילפינן דקורבן ציבור דוחה שבת וטומאה, דדרשינן "במועדו" האמור בפסח⁶, שפסח דוחה שבת וטומאה, ומפסח ילפינן לשאר קורבנות ציבור שדוחים שבת וטומאה. ופליגי תנאים ואמוראים⁷ מה למדנו מדרשת "מועדו", האם טומאה הותרה בציבור, או דחוייה בציבור. ומבואר בגמ'⁸ שלמ"ד טומאה דחוייה בציבור, טומאה נדחית רק כשיש ציץ, וללא ציץ גם כשאין אפשרות להקריב בטהרה, גם ציבור אינו יכול להקריב בטומאה⁹. ולמ"ד טומאה הותרה בציבור, ציבור לא בעי ציץ, וניתן להקריב מלכתחילה בטומאה גם ללא ציץ.

3. כדברי אביי יומא ז', ועי' רש"י בחומש שמות פרק כח' פסוק לח'.
4. הלכות ביאת מקדש פ"ד ה"ח, ועי' כ"מ, מהר"י קורקוס, ורדב"ז שם.
5. עז' ועי' שם סו'. ובתוס' ד"ה מה מועדו.
6. במדבר פרק ט' פסוק ב'.
7. פסחים עז', יומא ו'.
8. פסחים שם, וביומא שם.
9. לכאורה בסוגיות יותר פשוט, שלמ"ד טומאה דחוייה בציבור, ללא ציץ לא רק שלא מקריבים מלכתחילה, אלא שגם בדיעבד הקורבן נפסל, וכ"כ המאירי פסחים עז'. ובגבורות ארי יומא ז': ד"ה "אמר לו רבי שמעון". אך בתוס' יומא ז': ד"ה מכלל כתב שכמו שקורבן ציבור דוחה טומאת הגוף, למרות שהציץ לא מהני לשיטת תוס' לטומאת הגוף, גם טומאת הקורבן נדחית בציבור ואינה מעכבת בדיעבד גם ללא ציץ, שטומאה דחוייה בציבור. ורק לכתחילה הואיל והציץ מהני לטומאת הקורבן, לכן אם טומאה דחוייה בציבור בעי ציץ. והמהר"י קורקוס פ"ד מביאת מקדש ה"ח, כתב שללא ציץ, הקורבן בדיעבד ריצה אך חשיב שיש בזה עון, ואם יש ציץ הציץ מכפר על העון.
10. יומא ז'.
11. בערוך השולחן העתיד סימן מ' סעיף י' כתב, דאע"פ דמרגלא בש"ס שקורבנות ציבור דוחים את השבת ואת הטומאה, במשנה תמורה יד'. וכן בסוגיה מסכת יומא נ', מסקינן כר"מ שקורבן שקבוע לו זמן דוחה שבת וטומאה, אפילו שהינו קורבן יחיד, וקורבן שלא קבוע לו זמן אינו דוחה אפילו קורבן ציבור, אלא שבד"כ קורבנות ציבור קבוע להם זמן, ורוב

הקדשים.. והיה על מצחו תמיד לרצון להם לפני ה' , שגם בקורבן יחיד שזרק את הדם או שהקטיר את קומץ המנחה, ללא היתר, בדיעבד הציץ ריצה.

וא"כ לציץ שני תפקידים: (א) בקורבן ציבור – לאפשר להקריב קורבן ציבור בטומאה כאשר אין אפשרות להקריב בטהרה.

(ב) בקורבן יחיד – לרצות בדיעבד גם על קורבן יחיד שהוקרב בטומאה.

ובקורבן ציבור, כאשר יש מספיק טהורים וניתן לעשות בטהרה, קיי"ל טומאה דחוייה בציבור ואין היתר לכתחילה לעשות בטומאה¹², אך בדיעבד הציץ מרצה.

ולהלכה פסק הרמב"ם¹³ שטומאה דחוייה בציבור, ולכן גם כל קורבנות הציבור בעו ציץ.

ציבור שקבוע להם זמן אינם זקוקים כלל לציץ, וציץ אינו מועיל להתיר לכתחילה בשום מצב, שציבור לא בעי ציץ. וציץ מהני רק בקורבנות יחיד, שאינם דוחים מלכתחילה טומאה, אך בדיעבד אם זרק בטומאה הציץ מרצה, ולא צריך להביא קורבן אחר.

אך למ"ד טומאה דחוייה בציבור, הציץ נצרך גם לקורבן ציבור וגם לקורבן יחיד. לקורבן ציבור הציץ מהני, להתיר לכתחילה להקריב בטומאה קורבנות ציבור שקבוע להם זמן.

ולקורבן יחיד, אע"פ שלא ילפינן מדרשת "מועדו" לקורבן יחיד, ואין לנו היתר לכתחילה להקריב בטומאה, שנינו בברייתא שהציץ מרצה גם על קורבן יחיד, וחז"ל למדו את הפסוק "ונשא אהרן את עון

טומאת הקורבן וטומאת הגוף

טומאת האדם.

ויש בזה הבדל בין קורבן ציבור שדוחה טומאה מדרשת "במועדו ואפילו בשבת, במועדו ואפילו בטומאה"¹⁶, לקורבן יחיד שיש בו רק את ההיתר שהציץ מרצה.

שההיתר לציבור הינו גם בטומאת הגוף, שדרשינן איש נדחה ואין ציבור נדחה, גם כשציבור עצמו ניטמא, ולא רק בטומאת קורבן. אך קורבן יחיד שאינו דוחה טומאה מדרשת "במועדו", ויש לו רק את הריצוי של הציץ, הואיל ודרשינן על ריצוי הציץ עון קודשים ולא עון מקדישים, אם הקריב בטומאת הגוף, הקורבן נפסל. שהציץ אינו

שנינו במשנה¹⁴, "הפסח שנזרק דמו ואח"כ נודע שהוא טמא הציץ מרצה, נטמא הגוף אין הציץ מרצה, מפני שאמרו הנזיר ועושה פסח, הציץ מרצה על טומאת הדם, ואין הציץ מרצה על טומאת הגוף".

המשנה חילקה בפסח שבא בטהרה כאשר רוב ישראל טהורים, בין טומאת הגוף שהציץ אינו מרצה, לטומאת הקורבן שהציץ מרצה. והחילוק בין טומאת הגוף לטומאת הקורבן נלמד מהדיוק בפסוק: "ונשא אהרן את עון הקודשים", ודייק רב אשי¹⁵: "עון הקודשים ולא עון המקדישים". ומכאן שהציץ מרצה על טומאת הקורבן ולא על

קורבנות היחיד לא קבוע להם זמן. וכן בתוס' סנהדרין יב: ד"ה שטומאה, וברמב"ם פ"ד מביאת מקדש הלכות ט-י.

12. יומא ו: .

13. ביאת המקדש פ"ד ה"ז.

14. פסחים פ: .

15. מנחות כה. מנחות טו. תוד"ה והכא, רמב"ם הלכות ביאת מקדש פ"ד ה"ז .

16. פסחים עז.

ולתוס' דרשת הפסוק לימדה שציץ לא מהני לטומאת הגוף, לכן גם בציבור שלמדנו שטומאת הגוף נדחית, זה גם ללא ציץ. והנפ"מ בין תוס' לרמב"ם, האם ללא ציץ ניתן להקריב קורבן ציבור בטומאת הגוף, כאשר ניתן לעשות באופן שהקורבן עצמו לא יטמא.

וצ"ב במאי פליגי תוס' והרמב"ם? ואולי ניתן לפרש שלתוס' הציץ מרצה על החפצא, ולרמב"ם על מעשה ההקרבה. כלומר בלשון תוס' משמע שעל טומאת הגוף הציץ לא מרצה, שהציץ מחשיב את הדבר הטמא כטהור לעניין הקרבה בדיעבד, ולכן אם אינו מכפר על טומאת הגוף, גם אינו מועיל לגוף, ובציבור התורה חידשה שמקריבין גם בטומאה.

אך לרמב"ם התורה אסרה את המעשה של הקרבת קורבן בטומאה, ובקורבן יחיד בטומאת גוף החמורה, הטמא שהקריב קורבן יחיד חילל את העבודה והקורבן נפסל¹⁷. ולגבי טומאת הקורבן, התורה לימדה שהציץ בדיעבד מרצה על מעשה ההקרבה בטומאה. ומכאן יש ללמוד לקורבן ציבור שאם הציץ נצרך להתיר את מעשה ההקרבה בטומאת הקורבן הקל, ק"ו שנצרך לטומאת הגוף החמורה.

מרצה על טומאת הגוף וחייב מיתה בידי שמיים¹⁷. ולכן רק אם נטמא הקורבן ולא האדם, בדיעבד הקורבן כשר.

ומצינו מחלוקת בין התוס' לרמב"ם, האם טומאת הגוף שנדחית בקורבן ציבור בעי ציץ? שיטת התוס'¹⁸, שהואיל ולמדנו שהציץ אינו מרצה על עון המקדישים, א"כ למרות שכלפי טומאת הקורבן, גם קורבן ציבור בעי ציץ, כלפי טומאת הגוף לא בעינן ציץ, שהציץ אינו מרצה על טומאת האדם, והתורה לימדה שציבור מקריב גם בטומאת הגוף.

אך הרמב"ם¹⁹ כתב שהציץ אינו מרצה על טומאת האדם בקורבן יחיד, אך בקורבן ציבור הציץ מרצה גם על טומאת האדם. וכתב בספר מנחת אברהם בשם הגר"ח הלוי זצ"ל²⁰ שלשיטת הרמב"ם, אע"פ דדרשינן "עון הקודשים ולא עון המקדישים", שציץ אינו מרצה על טומאת הגוף, זה דווקא בקורבן יחיד שאנו סומכים על הציץ בלבד, לציץ בלבד אין כח לרצות על טומאת הגוף והקורבן נפסל. אך בקורבן ציבור שלמדנו מדרשת "במועדו", שדוחה גם טומאת הגוף, כמו שלגבי טומאת הקורבן למ"ד שטומאה דחוייה בציבור אנו נזקקים לציץ, ק"ו טומאת גוף שחמורה יותר נזקקת לציץ.

לכתחילה או בדיעבד

קודם זריקת הדם – הקורבן נפסל וא"א לזרוק את הדם. שאם הקורבן נטמא, יש לחלק בין קורבן ציבור לקורבן יחיד, בין

הסוגיה במסכת פסחים²², פירשה את שיטת רבי יהושע, שאמר: אם אין דם אין בשר, כלומר שאם הבשר והחלב של הקורבן אבדו

17. רמב"ם ביאת מקדש פ"ד הלכות א-ז.

18. מנחות טו. תוד"ה והכא.

19. ביאת מקדש פ"ד ה"ז.

20. מנחת אברהם מנחות יב: בענין "בדעת הרמב"ם אם ציץ מרצה על אכילות" ד"ה "והנה הלח"מ".

21. הלכות ביאת מקדש פ"ד ה"א.

22. עז-עח.

מהירושלמי, שגם בטומאת הקורבן הציץ מרצה רק בדיעבד מדאורייתא, ומלכתחילה אסור לזרוק דם קורבן יחיד בטומאה ולסמוך על הציץ, ומשמעות הכתוב כן: "ונשא אהרן את עון הקודשים", משמע שיש עון בהקרבה בטומאה אלא שהציץ מרצה. וכתב שאין הכרח שהבבלי חולק בזה על הירושלמי, וכתב ראיות לשיטתו גם מהבבלי להקשות על פירוש תוס'. ולפ"ז כתב לבאר את הדין שכתב הרמב"ם, שאם נודע שהפסח היה טמא קודם שזרק את הדם, הפסח נפסל, הואיל ומדאורייתא אינו יכול לזרוק את הדם.

ונראה שגם לתוס' הואיל וקיי"ל טומאה דחוויה בציבור וזו סברא דאורייתא ולכן בעי ציץ²⁵, אם ידוע שהקורבן יטמא, אין היתר לכתחילה להקריב בטומאה גם קורבן ציבור אם ניתן להקריב בטהרה. אך כשאין אפשרות להקריב בטהרה חשיב כבדיעבד ולכן מקריבין מלכתחילה. ובקורבן יחיד שלא קבוע לו זמן²⁶ הואיל ולא חייב בקורבן עכשיו, לא חשיב כבדיעבד ולכן לא יקריב בטומאה מלכתחילה גם לתוס'. והמחלוקת בין התוס' לאו"ש הינה דווקא בקורבן שלא קבוע לו זמן לאחר שחיטה לפני זריקה, שלפי תוס' חשיב בדיעבד, שאם לא נזרוק את הדם, הקורבן יצא לבית השריפה, ולכן מדאורייתא הציץ מרצה, וניתן לזרוק לכתחילה את הדם. אך לפי האו"ש התורה לא התירה להקריב בטומאה קורבן יחיד בשום מצב גם לאחר שחיטה, אלא שבדיעבד כתבה דהציץ מרצה, ורק קורבן ציבור התורה התירה מלכתחילה מדרשת

מלכתחילה לבדיעבד, שקורבן ציבור שניטמא יזרוק לכתחילה את הדם, וקורבן יחיד לא יזרוק לכתחילה, אך אם זרק, בדיעבד ריצה. וכתב תוס'²³ לבאר, שרבי יהושע סובר שלמרות שטומאה דחוויה בציבור, הציץ מתיר לזרוק לכתחילה את הדם. לכן בציבור זורק את הדם לכתחילה, וביחיד, למרות שמדאורייתא הציץ מרצה וניתן לזרוק לכתחילה את הדם, חכמים החמירו לא לזרוק את הדם מלכתחילה, ולכן זה שהציץ מרצה רק בדיעבד זה מדרבנן. ושאל התוס', א"כ מה ההבדל מדאורייתא בין קורבן יחיד לקורבן ציבור, שהרי בקורבן ציבור דרשינן במועדו, להתיר מלכתחילה, והרי גם קורבן יחיד, הציץ מרצה לזרוק מלכתחילה קורבן שנטמא. ותירץ התוס' דמדאורייתא ההבדל בין קורבן יחיד לקורבן ציבור הנו רק בטומאת הגוף, שהציץ אינו מרצה על טומאת הגוף, ולכן לא ניתן להביא קורבן יחיד בטומאת הגוף, אלא רק קורבן ציבור, אך בטומאת הקורבן אין הבדל, וגם קורבן ציבור וגם קורבן יחיד מדאורייתא קריבין לכתחילה, שהציץ מרצה, ורק מדרבנן לא מקריבין מלכתחילה קורבן יחיד שנטמא. וא"כ לכאורה שיטת תוס' שמדאורייתא הציץ מרצה תמיד על טומאת הקורבן להקריב לכתחילה, בין ביחיד ובין בציבור, ורק חכמים אסרו בקורבן יחיד לזרוק את הדם לכתחילה. ועל טומאת הגוף שהציץ אינו מרצה, ביחיד הקורבן נפסל, ובציבור ילפינן מדרשת "במועדו" שמקריבין קורבן ציבור גם בטומאת הגוף. אך בספר אור שמח²⁴ כתב להוכיח

23. שם עח. ד"ה הא לא קשיה, וכן כתב תוס' זבחים צב. ד"ה שלנה.

24. הלכות קרבן פסח פ"ד ה"ב.

25. ואין לחלק שטומאה דחוויה בציבור דווקא בטומאת גוף ולא בטומאת קורבן, שבסוגיה ביומא ז. רב ששת הוכיח מהעומר שנטמא שטומאה דחוויה ולא הותרה.

26. ע' הערה 11.

אך לרמב"ם שהציץ מרצה על מעשה ההקרבה בטומאה, התורה התירה להקריב בטומאה מלכתחילה רק קורבן ציבור, וקורבן יחיד התורה לא התירה להקריב, כלומר לזרוק את הדם, למרות שיש ציץ גם אם הקורבן כבר נשחט, אלא שבדיעבד אם זרק את הדם הציץ מרצה על מעשה הקרבה בטומאה והקורבן לא נפסל.

"במועדו".
ואולי ניתן לבאר מחלוקתם לפי מה שכתבנו לעיל, שלתוס' הציץ מרצה על הקורבן, להחשיב את הטהור כטמא, ולכן אין חילוק בין יחיד לציבור, בין לזרוק את הדם לכתחילה או בדיעבד. אם שחט את הקורבן והקורבן נטמא, **בדיעבד**²⁷ הקורבן חשיב כטהור, ולכן מדאורייתא זורק לכתחילה.

שוגג ומזיד

בשוגג או במזיד, אך מדובר בזריקת הדם היתה בכל מקרה בשוגג.
וכעין זה בסוגיה בפסחים²⁹, ששינוי במשנה, "הפסח שנזרק דמו ואח"כ נודע שהוא טמא, הציץ מרצה", ודקדקה הגמ' דווקא שנודע לו אחר הזריקה שהפסח טמא הציץ מרצה, אך אם זרק במזיד, הציץ אינו מרצה. והקשתה הגמ' מהברייתא שהציץ מרצה בין בשוגג בין במזיד, ותירץ רבינא, "טומאתו בין בשוגג בין במזיד הורצה, זריקתו בשוגג הורצה, במזיד לא הורצה". ולכאורה שני הסוגיות דומות, שהגמ' הקשתה את אותה קושיה, סתירה האם הציץ מרצה רק בשוגג, או גם במזיד, ורבינא תרץ באופן דומה, לחלק בין הזיד בזריקה או הזיד בטומאה. והקשה הלח"מ³⁰, שהרמב"ם בהלכות קורבן פסח³¹, חילק כדברי רבינא בסוגיה בפסחים בנטמא הבשר, שאם לא נודע לו וזרק בשגגה, בדיעבד הורצה ויצא ידי חובת קורבן פסח, אך אם נודע לו שהבשר היה טמא וזרק במזיד, לא הורצה, שהציץ אינו מרצה על הזדון.

בסוגיה במנחות²⁸ הגמ' הקשתה סתירה בין שתי ברייתות. "ת"ר דם שנטמא וזרקו בשוגג הורצה במזיד לא הורצה, כמה דברים אמורים ביחיד, אבל בציבור בין שוגג בין מזיד הורצה". הברייתא חילקה שבקורבן יחיד הציץ מרצה דווקא בשוגג, ואילו בקורבן ציבור אין הבדל בין שוגג למזיד, והציץ מרצה גם במזיד. ואילו בברייתא אחרת, "על מה הציץ מרצה, על הדם ועל הבשר ועל החלב שנטמא, בין בשוגג בין במזיד בין באונס בין ברצון בין ביחיד בין בציבור". הברייתא לא חילקה בין יחיד לציבור בין שוגג למזיד, וא"כ גם ביחיד שהזיד הציץ מרצה.
והגמ' הביאה את תרוצו של רבינא, "טומאתו בין שוגג בין מזיד הורצה זריקתו בשוגג הורצה במזיד לא הורצה". כלומר, הברייתא שחילקה בין שוגג למזיד התייחסה לזריקת הדם הטמא בין זריקה בשוגג לזריקה במזיד, שאם זרק במזיד, שידע שהקורבן טמא, לא ריצה, והברייתא שלא חילקה, התייחסה לשאלה איך הקורבן נטמא, האם

27. דווקא בדיעבד כמו שכתבנו שגם בציבור טומאה דחוויה ולא הותרה.

28. כה.

29. פ:

30. הלכות קורבן פסח פ"ד ה"ב.

31. שם.

במזיד אינו מביא קורבן נוסף, שאסור משום חולין בעזרה, והנפ"מ בין שוגג למזיד הינה האם הבשר מותר באכילה³⁵, שאם זרק בשוגג לא אסרו את הבשר באכילה ואם הזיד – הבשר אסור באכילה מדרבנן. אך זה דווקא כאשר רק הדם נטמא והבשר לא נטמא בזה יש חילוק בין שוגג למזיד, שבשוגג הבשר נאכל ובמזיד הבשר אינו נאכל.

אך אם נטמא הבשר פשוט שאינו נאכל, שבכל הקורבנות חוץ מפסח, מפורש במשנה³⁶ שאינם נאכלים, מעיקר הדין ולא מגזרה, ולכן אין חילוק בין שוגג למזיד.

וכיוון שהרמב"ם³⁷ פסק כרבי יוסי בן יעזר איש צרידא³⁸, שדם קודשים אינו מקבל טומאה, לכן לא פסק את הסוגיה במסכת מנחות, שחילקה בין שוגג למזיד.

ומה שפסק הרמב"ם בהלכות פסולי המוקדשין שאם נטמא הקורבן הציץ מרצה ולא חילק בין שוגג למזיד, מדובר שנטמאו הבשר והחלב, דקיי"ל כרבי יהושע שאם אין בשר וחלב הקורבן פסול, אך אם נשאר

אך בהלכות פסולי המוקדשין³² כתב הרמב"ם כלפי כל הזבחים, שאם נטמאו החלב והבשר לא יזרוק, ואם זרק בדיעבד הורצה, שהציץ מרצה על הטמא, ושם הרמב"ם לא חילק בין זרק בשוגג לזרק במזיד. והקשה הלח"מ מדוע הרמב"ם כלפי קורבן פסח חילק בין שוגג למזיד, וכלפי שאר הזבחים לא חילק, והרי רבינא חילק באופן דומה בין שוגג למזיד גם בקורבן פסח וגם בשאר זבחים. ונשאר הלח"מ בצ"ע.

ומפרשי הרמב"ם³³ חילקו באופנים שונים בין קורבן פסח שעיקרו לאכילה, לשאר קורבנות.

ולפי פירושם, הברייתא במסכת מנחות שחילקה בין שוגג למזיד בקורבן יחיד, דיברה על ניטמא הדם, והבשר נשאר טהור. ולפי המבואר בסוגיה במסכת יבמות³⁴ מדאורייתא אין חילוק בין אם זרק את הדם בשוגג או במזיד והציץ מרצה גם במזיד, והחילוק בברייתא בין שוגג למזיד הינו חומרא מדרבנן שקנסו אם הזיד. ולכן גם

32. פ"א הלכה ל"ד.

33. בני שמואל ומעשה רוקח על הרמב"ם הלכות קורבן פסח פ"ד ה"ב, ועי' ערוה"ש העתיד סימן לט' סעיף ט'.

34. צ.

35. שיטת תוס' יומא ז. ד"ה דם, שקורבן שבא בטומאה אינו נאכל גם קורבן ציבור וגם אם הבשר טהור, וכך פירש את המשנה בפסחים עו: שקורבן שבא בטומאה אינו נאכל אף שהבשר טהור. אך בדעת הרמב"ם כתב הגרי"ז (סטנסיל מנחות טו) לדייק, שאם הבשר טהור נאכל, והמשנה בפסחים דיברה שלא נאכל בטומאה, כאשר הבשר טמא. וכן דעת ריב"א בתוס' פסחים פ: ד"ה נזרק. ובאג"מ קודשים סימן ה כתב לחלק, שבטומאת הגוף אף בקורבן ציבור שמביאים בטומאה הבשר לא נאכל, גם אם יש כהן טהור, הואיל והציץ לא ריצה על טומאת הגוף. אך בטומאת בשר שהציץ מרצה אם יש כזית בשר שלא ניטמא נאכל.

36. משנה פסחים עו:.

37. פ"א מפסולי המוקדשין הל"ו.

38. פסחים טז. משנה עדויות פ"ח מ"ד, ועי' שם בפרוש המשניות לרמב"ם דמה שנמצא במשנה שדם קודשים מקבל טומאה, זה דווקא למשנה ראשונה, קודם עדותו של רבי יוסי בן יעזר איש צרידא.

זריקה, הציץ אינו מרצה, וחייב פסח שני, הואיל ובשעת זריקת הדם הקורבן לא היה ראוי לאכילה, כמו הדין השני במשנה, שנטמא הגוף. אך אם לא נודע, הציץ מרצה גם על הדם וגם על הבשר.

ולפ"ז מתפרשת המשנה בפסחים (פ:) כפשוטה, שמדובר בין שנטמא הדם בין שנטמא הבשר, כפירוש רש"י. ולהלכה הדם אינו מקבל טומאה, ולכן נפ"מ רק בנטמא הבשר⁴⁴.

ולפ"ז לרבינא, שחילק בין זריקה בשוגג לזריקה במזיד, יש חילוק גדול בין הסוגיה בפסחים, לסוגיה במנחות. דהסוגיה במנחות שבאה להסביר את הברייתא בכלל הקורבנות, ההבדל בין שוגג למזיד הינו מדרבנן, כפירוש הסוגיה ביבמות, ולדינא אין נפ"מ, שדם זכחים אינו מקבל טומאה. אך החילוק במשנה בפסחים, שביאר רבינא את החילוק בין שוגג למזיד, הינו חילוק דאורייתא, האם הזורק זרק על מנת שהבשר יאכל, או שהיה ידוע שהבשר לא יאכל, שנודע לו שהבשר טמא קודם זריקה, והפסח צריך להיות ראוי לאכילה לעיכובא.

כזית בשר או חלב, אפילו טמא, קיי"ל שבדיעבד הקורבן לא נפסל³⁹, ופשוט שאם הבשר נטמא אינו נאכל בטומאה⁴⁰ ואין לחלק בין שוגג למזיד, ואכילת בשר הקורבן אינה מעכבת חוץ מבקורבן פסח ולכן אין לחלק בין שוגג למזיד. וכך פסק הרמב"ם בכלל הקורבנות.

אך בקורבן פסח הרמב"ם פסק כרבנן⁴¹, שאם הבשר אינו ראוי לאכילה בשעת זריקה, לא יצא ידי חובת הפסח. וכשרוב ישראל טמאים, הדין הוא שהפסח בא בטומאה, ולכן גם נאכל בטומאה⁴². אך כשרוב ישראל טהורים, הדין הוא שהפסח בא רק בטהרה, ונאכל רק בטהרה. ולכן אם זרק במזיד לא יצא ידי חובתו, הואיל והפסח בשעת הזריקה לא היה ראוי לאכילה. אך בשוגג כתבו אחרונים לחדש, שאע"פ שלבסוף התברר שבשעת זריקה הבשר היה טמא ולא היה ראוי לאכילה, אך הואיל ובשעה שזרק הבשר היה בחזקת טהור והיה מיועד לאכילה, חשיב שהיה בשר. ואע"פ שלבסוף התברר שהבשר היה טמא בשעת זריקה, הקורבן אינו נפסל למפרע⁴³. ואם נודע קודם

39. פסחים עח: ובתוס' שם ד"ה כי מודה, כתב משום שהציץ מרצה, אך ברש"י שם ד"ה אלא, משמע שגם טמא חשיב שיש בשר, ולא משום ריצוי הציץ, וכן רע"א שם הקשה על תוס', שבברייתא מבואר שגם אם נפסל שיצא חוץ לקלעים, בדיעבד חשיב שיש בשר, והרי הציץ לא מרצה על יוצא. והרמב"ם פ"א מפסולי המוקדשים כתב כתוס' שאם נטמאו הבשר והחלב הציץ מרצה. (ובספר משנת רבי אהרן קודשים סימן ז ובחידושים למנחות סימן ה' פירש את הרמב"ם באופן שונה ע"ש, אך לכאורה יותר פשוט נכתבנו.)

40. משנה פסחים עו:

41. פסחים עח:.

42. משנה פסחים עו:.

43. בספר בני שמואל על הרמב"ם הלכות קו"פ פ"ד ה"ב, הביא ראיה לחידוש זה מהדין שאם חמישה התערבו עורות פסחיהן ונמצא יבלת באחת מהם, אם נודע לאחר זריקה פטורים מפסח שני, הואיל ובשעת זריקה לפי ידיעתם הבשר היה ראוי לאכילה, ויש לדון בראיה זו ואכמ"ל.

44. הכ"מ הביא את המשנה ופירוש רבינא, כמקור לרמב"ם שחילק בין שוגג למזיד, ולפ"ז הכ"מ פירש את המשנה כרבנן ולא כתוס' שפירשו כרבי נתן, ויש מקור במשנה שאם נודע לאחר זריקה, שהבשר היה טמא בשעת זריקה, חשיב שבשעת זריקה הבשר היה ראוי לאכילה. וע' הערה 43.

ריצוי ציץ לאינם יהודים

הגברא, שזריקת הדם היא הקרבת הקורבן, וע"ז דרשינן "לרצון לכם ולא לעכו"ם"⁵¹. וכן במנחות אם הקומץ טמא, הקטרת הקומץ מרצה על הגברא, שהקטרת הקומץ זו פעולת הקרבת המנחה. אך כאשר רק החלב והבשר טמאים, הציץ שמרצה על הבשר, אינו לרצות על הגברא אלא לרצות על הקורבן, ובזה אין הבדל בין קורבן ישראל לקורבן עכו"ם, וגם בקורבן עכו"ם הציץ מרצה על הקורבן, להחשיבו שיש בשר. וא"כ התנא שמיעט ציץ, מקורבן עכו"ם, מיעט דווקא שנטמא הדם, והרמב"ם שפסק שהדם אינו מקבל טומאה, אין בזה נפ"מ.

ולחסבר זה יוצא שלדעת הרמב"ם לדינא ציץ מהני גם לקורבן אינו יהודי, שדם אינו נטמא ולא בעי ציץ, וטומאת בשר מתייחסת לקורבן ולא לגברא, ובזה אין הבדל בין קורבן של ישראל לקורבן של אינו יהודי, והציץ מרצה על טומאת הבשר גם של קורבן אינו יהודי. והלכה כרבי עקיבא שאינו יהודי אינו מביא מנחה אלא רק קורבן עולה.

שנינו בברייתא⁴⁵, "ובעכו"ם בין שוגג בין מזיד בין באונס בין ברצון לא הורצה". והקשה הקרן אורה⁴⁶, מדוע השמיט הרמב"ם את הדין שהציץ אינו מרצה לעכו"ם? וכתב בקרן אורה לתרץ, דהואיל וקיי"ל⁴⁷ דהעכו"ם מביאין רק עולות, והרמב"ם פסק דדם זבחים אינו מקבל טומאה⁴⁸, א"כ אין נפ"מ האם הציץ מרצה על עכו"ם, דדם אינו מקבל טומאה וגם בישראל לא בעי ציץ, ומנחות – עכו"ם אינם מביאים.

והקשו הגרי"ז ובאבן האזל⁴⁹ דעדיין לכאורה יש נפ"מ האם הציץ מרצה לעכו"ם במקרה שנטמא החלב והבשר, דקיי"ל כרבי יהושע שאם אין בשר אין דם, ובישראל מהני ציץ כדיעבד שאם הבשר נטמא חשיב שיש בשר והקורבן כשר, ובעכו"ם אם אין הציץ מרצה לרבי יהושע הקורבן נפסל⁵⁰.

וכתבו לתרץ באופן דומה, דיש חילוק בין ריצוי ציץ על הגברא לריצוי ציץ על הקורבן, דלמ"ד דדם קודשים מקבל טומאה, צריך שהציץ ירצה על הדם, כדי לרצות על

טומאת מת ושאר טומאות

בסוגיה במסכת מנחות⁵² למדנו היתר ציץ דווקא בטומאה ולא בפסול אחר, הואיל

45. מנחות כה, זבחים מה.

46. זבחים שם.

47. מנחות עג: מחלוקת רבי יוסי הגלילי ור"ע, ופסק הרמב"ם פ"ג ה"ב ממעשה הקורבנות כר"ע.

48. הלכות פסולי המוקדשין פ"א הלכה לו', ועי' הערה 37.

49. כתבי הגרי"ז זבחים שם, ובאבן האזל פ"א מפסולי המוקדשין הלכה לד'.

50. עי' הערה 39 שלשיטת רש"י לרבי יהושע בשר טמא חשיב שיש בשר, ללא ריצוי ציץ, וא"כ קושיית הגרי"ז ואבן האזל הינה דווקא לתוס' פסחים עח: "כי מודה", והרמב"ם הלכות פסולי המוקדשין פ"א הלכה לד', שכתבו שלרבי יהושע בשר טמא חשיב שיש בשר משום ריצוי הציץ.

51. זבחים שם.

52. כה..

חילק בין טומאת מת לטומאות אחרות, אך כלפי טומאת הקורבן לא חילק וכתב בסתמא שהציץ מרצה.

ונראה שכלפי טומאת הגוף שהותרה בציבור, למדנו מקורבן פסח: "איש איש כי יהיה טמא לנפש, איש נדחה לפסח שני ואין ציבור נדחה לפסח שני", התורה לא לימדה שיש מה שמרצה על הטומאה, אלא שהתירה לציבור את איסור ההקרבה בטומאה. והואיל והתורה חילקה במפורש בין טמא לנפש לטומאה אחרת אין היתר לטומאה אחרת. אך בטומאת הקורבן למדנו: "והיה על מצחו תמיד לרצון להם לפני ה'", התורה לימדה שהטומאה נדחתה הואיל והציץ ריצה על העון, והואיל ואין הברדל בעון להקריב קורבן טמא בין טומאה לטומאה, לכן אע"פ שלמדנו לצמצם את היתר הציץ דווקא למה שהותר מכללו, וזה טומאה שהותרה בציבור, לאחר שאנו יודעים שהציץ מרצה על הטומאה אין לחלק בין טומאה לטומאה, הואיל והעון בהקרבת קורבן טמא שווה בכל הטומאות.⁵⁸

וטומאה הותרה מכללה בציבור. ולכאורה יש ללמוד גם את כל הפרטים, על איזה טומאה הציץ מרצה, לפי מה שמצינו שהותר מכללו בציבור.

ובמשנה בפסחים⁵³ למדנו שדווקא טומאת מת הותרה בציבור, אך טומאת זבים וזבות נדות ויולדות לא הותרה בציבור.

ושיטת הרמב"ם שלא רק טומאה היוצאת מגופו כזבים וזבות לא הותרה בציבור, אלא גם טומאת מגע זב, מגע שרץ, מגע נבלה, לא הותרה בציבור, ורק טומאת מת הותרה בציבור.⁵⁴

ולפ"ז יש אחרונים⁵⁵ שכתבו שגם כלפי טומאת הקורבן, הציץ מרצה רק על טומאת מת, ולא על טומאת מגע זב ומגע שרץ.

ובשו"ת מנחת ברוך⁵⁶ האריך להוכיח מהסוגיות, שלמרות שכלפי טומאת הגוף שהותרה בציבור, דווקא טומאת מת הותרה, ולא מגע זב ומגע שרץ, כלפי טומאת הקורבן – אין נפ"מ ממה הקורבן נטמא והציץ מרצה על כל הטומאות.

וכן משמעות הרמב"ם⁵⁷ שכלפי טומאת הגוף

53. צה: וילפינן בפסחים סז. כהסבר אביי, מדכתיב בפרשת פסח שני "איש איש כי יהיה טמא לנפש..", איש נדחה ולא ציבור נידחה, ודווקא טמא לנפש ולא טומאה אחרת.

54. ביאת מקדש פ"ד הי"ב. ועי' צ"ח פסחים סז. שביאר שלרמב"ם גזה"כ דדווקא טומאת מת הותרה. ויש שיטות נוספות בראשונים בסוגיה זבחים כב: בהבנת שיטת זקני דרום, והאם קיי"ל כמותם ואכמ"ל.

55. הובאו דבריהם בשו"ת מנחת ברוך או"ח סימן קו' ענף א'.

56. או"ח סימן קו'.

57. בהלכות ביאת מקדש פ"ד הי"ז כלפי טומאת קורבן, כתב בסתמא שהציץ מרצה, ושם בהלכה ט' ובהלכה יב' כלפי טומאת הגוף שהותרה בציבור, הדגיש שדווקא טומאת מת הותרה ולא שאר טומאות.

58. עי' הערה 35 בשם האג"מ כעין סברה זו. ואע"פ שהוזכר לעיל שיטת הרמב"ם, שגם טומאת הגוף שנדחתה בציבור בעי ציץ, הציץ כשלעצמו אינו מספיק לטומאת הגוף, שדרשין "עון הקודשים ולא עון המקדישים", ולכן הטומאה נדחתה דווקא בציבור ולא ביחיד. אך על טומאת הקורבן הציץ מרצה כשלעצמו ולכן מהני גם בקורבן יחיד.

על הדם על העולין ועל האכילות.

בברייתא מנחות⁵⁹ "על מה הציץ מרצה על הדם ועל הבשר ועל החלב שנטמא"

על הדם

על זריקת הדם. ולדינא כך כתבו הרמב"ם והתוס'⁶¹, שהציץ מרצה אם החלב והבשר נטמאו להכשיר את זריקת הדם, אך לשיטת רש"י משמע שלרבי יהושע גם בשר וחלב טמאים נחשב כדיעבד שיש בשר, ולא משום ריצוי ציץ, ולכן לרש"י משום רבי יהושע אין צורך בציץ, אם הבשר והחלב נטמאו, לצורך זריקת הדם. אך בקורבן פסח גם לרש"י פשוט שצריך ריצוי ציץ לזריקת הדם אם הבשר נטמא, שצריך שבשעת זריקת הדם הבשר יהיה ראוי לאכילה⁶².

ניתן לפרש שני פירושים: (א) על זריקת הדם אם הדם נטמא, וזה פשוט בסוגיות לכו"ע שאם הדם נטמא הציץ מרצה על טומאת הדם והקורבן כדיעבד כשר. אך חלקו התנאים האם דם קודשים מקבל טומאה, והרמב"ם⁶⁰ פסק כרבי יוסי בן יעזר שהדם אינו מקבל טומאה. (ב) על זריקת הדם, כאשר הבשר והחלב נטמאו: גם אם הדם אינו נטמא, שיטת רבי יהושע שאם אין בשר וחלב, אין דם, אך אם הבשר והחלב נטמאו, הציץ מרצה וחשיב שיש בשר וחלב, ולכן הציץ מרצה

על החלב

טמא, שהסוגיה עוסקת לשיטת רבי יהושע שאם אין בשר אין דם, האם חלב טמא חשיב שיש בשר, וא"כ גם אם הציץ מרצה על העולין, היינו להכשיר את זריקת הדם אך לא להקטיר חלב טמא. אך בסוגיה במנחות כתב רש"י⁶³ שלכו"ע הציץ מרצה על העולין, והביא תו"כ, ובתו"כ⁶⁴ דרשו האמור בציץ, "לכל מתנת קדשיהם", לרבות את כל העולין, הקומץ, והלבונה, והקטורת, ומנחת כהנים, וכו' שעל כולם הציץ מרצה. א"כ לפי התו"כ ורש"י

גם בריצוי הציץ על החלב ניתן לפרש שני פירושים. (א) אם הבשר נשרף והחלב נטמא, לרבי יהושע שאמר אם אין בשר אין דם, הציץ מרצה על החלב להחשיבו קיים, להכשיר את זריקת הדם. (ב) אם החלב נטמא הציץ מרצה על הקטרת החלב הטמא על המזבח. ובסוגיה בפסחים הובאו דעות תנאים, האם הציץ מרצה על העולין ועל האכילות, ובסוגיה היה ניתן לפרש שגם למ"ד שהציץ מרצה על העולין, אין ראיה שמקטירים חלב

59. כה.:

60. פ"א מפסולי המוקדשין הל"ו, ועי' הערה 38.

61. המחלוקת בין התוס' והרמב"ם לרש"י הובאה הערה 39.

62. כדעת רבנן פסחים עח. ועי' רש"י פסחים פ: ד"ה "הפסח שנזרק דמו ואח"כ נודע שהוא טמא", שפירש את המשנה, שגם אם נטמא בשר הפסח צריך ציץ, ובתוס' שם ד"ה "נזרק", ובתוס' רי"ד פסחים עח.:

63. מנחות כה: ד"ה "דמרצה ציץ על אכילות מי שמעת ליה". ועי' תוס' שם ד"ה "דמרצה".

64. דבורא דנדבה פרשתא ג'.

לעיל זה מובן, שבקורבן יחיד הציץ אינו מתיר לכתחילה שום דבר, אלא מרצה רק בדיעבד, ולכן מלכתחילה לא יקטיר. אך בקורבן ציבור דדרשינן "במועדו" שמקריבים אפילו בטומאה, זה כולל לא רק את זריקת הדם אלא גם את ההקטרה על המזבח.

אך לשיטת תוס', שמדאורייתא כלפי טומאת הקורבן אין הבדל בין קורבן יחיד לקורבן ציבור, נראה דגם בקורבן יחיד, אם זרק את הדם, יקטיר את החלב⁶⁵, ואע"פ שבסוגיה ביבמות⁶⁶ מבואר שגזרינן על האכילה אם זרק במזיד, נראה פשוט שגזרינן על האכילה ולא על ההקטרה.

הציץ מרצה על העולין להקטירן, שבמנחות וקטורת אין דם וא"כ הציץ מרצה על ההקטרה, ורש"י לא חילק בין הקטר קומץ שמעכב את המנחה, להקטר אמורים שאינם מעכבים את הקורבן. וכן בסוגיה במנחות טו. מפורש שהציץ מרצה על העולין – הכוונה גם להקטירן⁶⁵.

אך בלשון הרמב"ם⁶⁶ משמע, שאע"פ שהציץ מרצה על העולין, אפילו על ההקטרה, יש חילוק בין קורבן יחיד לקורבן ציבור, שבקורבן יחיד הציץ מרצה רק בדיעבד, ומלכתחילה לא יקטירו חלבים טמאים, אך בקורבן ציבור הציץ מרצה על העולין להקטירן לכתחילה⁶⁷.

ולחסבר האו"ש בדעת הרמב"ם שהבאנו

על הבשר

שיש בשר?
ב. למיקבעיה בשר טמא בפגול, ולאפוקי מידי מעילה.
ג. להתיר אכילת בשר טמא⁷¹.
א. כבר הוזכר לעיל מסקנת הסוגיה⁷², שלרבי יהושע בדיעבד זריקת הדם מהני גם אם נטמא הבשר, אך פליגי הראשונים⁷³, האם משום שהציץ מרצה או משום שגם בשר

הגמ⁷⁰ העמידה את הברייתא שכתבה שהציץ מרצה על הבשר, כמ"ד שהציץ מרצה על אכילות, והביאה מפליגי בזה תנאים, האם ציץ מרצה על אכילות.

ובמחלוקת האם ציץ מרצה על אכילות ניתן לפרש ג' נפ"מ.

א. לרבי יהושע שאם אין דם אין בשר, האם הציץ מרצה על בשר טמא, להחשיב

65. ועי' יומא מו. תוד"ה תחילתו.

66. הלכות פסולי המוקדשים פ"א הל"ד, הלכות ביאת מקדש פ"ד הי"א

67. במשנה פסחים עו: קורבנות ציבור חוץ מהפסח אינם נאכלים, משמע שמקטירים את האמורים. וכך משמעות הדין שטומאה דחוייה בציבור, זה כולל את ההקטרה.

68. התוס' מנחות טו. ד"ה והא עולין כתב, דאף למ"ד שהציץ אינו מרצה על העולין, בציבור מודה שהציץ מרצה על העולין, משמע דלמ"ד שהציץ מרצה על העולין מקטירין אפילו בקורבן יחיד.

69. צ...

70. מנחות כה:.

71. ע' הערה 35 מחלוקת ראשונים האם בשר טהור של קורבן שהוקרב בטומאה נאכל לטהורים. וחסבר האג"מ שבטומאת הקורבן הציץ מרצה ולכן הבשר הטהור נאכל.

72. פסחים עח:.

73. ע' הערה 39.

אכילות, היינו למיקבעיה בפיגול ולאפוקי מידי מעילה, אך לא להתיר באכילה, שלכו"ע הציץ אינו מרצה על אכילות להתיר בשר טמא לאכילה. ולפ"ז המשנה מוסכמת שגם דרשת "במועדו", וגם הציץ אינם מתירים לאכול בשר טמא חוץ מבשר הפסח שעיקרו לאכילה.

וצ"ע האם בשר פסח טמא נאכל דווקא כשרוב ישראל טמאים, שהפסח בא בטומאה מדרשת "במועדו". או גם כאשר רוב ישראל טהורים, והפסח בא בטהרה ונודע לאחר זריקה שבשר הפסח היה טמא?

דהקשה הלח"מ⁷⁷ על הרמב"ם, שכתב שגם אם רוב ישראל טהורים והפסח בא בטהרה, אם נודע לאחר זריקת הדם שהבשר היה טמא, הציץ ריצה ולא צריך לעשות פסח שני. והקשה הלח"מ שהרי הרמב"ם פסק שהציץ אינו מרצה על אכילות⁷⁸, וכן פסק כרבנן שאכילת הפסח מעכבת, ואם הציץ אינו מרצה על האכילות, מדוע כאשר הפסח אינו בא בטומאה הציץ ריצה על הבשר והרי הבשר אינו נאכל.

ורוב האחרונים ביארו⁷⁹ שמה שכתב הרמב"ם שאין הציץ מרצה על האוכלין, כוונתו שלא נאכל בפועל, אך הציץ מהני גם לאוכלין להחשיב שהקורבן ראוי לאכילה, לעניין ריצוי הקורבן. שלדעת חכמים האכילה בפועל אינה מעכבת אך צריך שהבשר יהיה ראוי לאכילה, ולזה מהני הציץ להחשיב שהבשר ראוי לאכילה. ונראה

טמא חשיב לרבי יהושע שיש בשר. ונפ"מ במחלוקת הראשונים, האם במקום שאין ציץ, לרבי יהודה שאינו על מצחו, ולרבי שמעון שנשבר הציץ, ואבדו החלבים ויש רק בשר טמא, האם זריקת הדם מהני לרצות על הקורבן.

ב. בסוגיה בפסחים⁷⁴ משמע, שלמסקנת הסוגיה מחלוקת התנאים, רבי אליעזר ורבי יוסי, האם הציץ מרצה על אכילות, היינו למיקבעיה בפיגול ולאפוקי מידי מעילה. וביאר שם רש"י, למיקבעיה בפיגול – דקיי"ל שיש חיוב כרת על האוכל בשר של קורבן שפיגלו בו, רק אם לא היה פסול אחר בבשר. לאפוקי מידי מעילה – שזריקת הדם מבטלת דין מעילה בבשר קודשי קודשים, משום שמתירה את הבשר לאכילה לכהנים. ואם הציץ מרצה על אכילות גם אם הבשר היה טמא, בשעת זריקת הדם, נחשב כבשר טהור, ואם פיגל בזריקה מתחייבים על אכילתו כרת. וכן גם אם בשר קודשי קודשים היה טמא בשעת זריקת הדם, הציץ מרצה ופקע ממנו איסור מעילה.

ג. במשנה⁷⁵ מפורש שאפילו קורבן ציבור שבא בטומאה אינו נאכל, חוץ מהפסח, הואיל וילפינן שדוחה טומאה, ופסח עיקרו לאכילה, ולכן אם התורה לימדה שאם רוב הציבור טמא, מקריבים פסח בטומאה, המשמעות הינה שגם נאכל.

וכתב העילוי ממיצ"ט⁷⁶, שלמסקנת הסוגיה גם רבי אליעזר שסובר שהציץ מרצה על

74. ע.ח.

75. פסחים עו.:

76. חידושי העילוי ממיצ"ט סימן ב'.

77. הלכות קורבן פסח פ"ד ה"ב.

78. הלכות ביאת מקדש פ"ד ה"ז.

79. ליקוטי הלכות פסחים פ., וכן הביא בספר מנחת אברהם בשם הגר"ח מבריסק זצ"ל והחזו"א. ובאו"ש כתב שבקורבן פסח שעיקרו לאכילה, לכו"ע הציץ מרצה על האכילות, אך מבואר בדבריו שגם קורבן פסח שבא בטומאה ביחיד, לא נאכל בפועל ע"ש.

בטומאה הקורבן יפסל משום ההקרבה, ולא משום אפשרות האכילה.

ולכן אם לא נודע לו עד אחר זריקה, הרי הזריקה הייתה בהיתר, וכלפי ריצוי הציץ על אכילות אין הבדל בפסח שעיקרו לאכילה, בין טומאת יחיד לטומאת ציבור, ולכן אם זרק בשוגג את דם הפסח הציץ מרצה, ומשמע מדבריו שהפסח גם נאכל בכה"ג בטומאה. ולדבריו, מה שכתב הרמב"ם שהציץ אינו מרצה על האוכלין, זה דווקא בשאר קורבנות, אך בפסח שעיקרו לאכילה הציץ מרצה על האוכלין גם ביחיד, וגם נאכל.

ואם כשנודע קודם זריקה שהפסח ניטמא, הקורבן נפסל וא"א להקריב בטומאה, משום הדין שאין קורבן ציבור חלוק, ולכן אינו נאכל, וחייב בפסח שני.

ולמרות שלכאורה סברת העילוי ממיציט חזקה, בלשון הרמב"ם נראה שפסח טמא אינו נאכל ביחיד, גם אם נודע לאחר זריקה. וצ"ע.

שגם אם נפרש שבקורבנות אחרים אין צורך בריצוי ציץ⁸⁰ להחשיב שיש בשר, זה דווקא בקורבנות אחרים שהאכילה אינה מעכבת כלל, אך בפסח שצריך להיות ראוי לאכילה לכו"ע בעיני ציץ⁸¹, ולעניין זה הציץ מרצה על אכילות.

אך בחידושי העילוי ממיציט⁸² כתב לבאר את הרמב"ם באופן מחודש.

העילוי ממיציט הקשה שהרי גם פסח שבא ביחיד הינו קורבן שקבוע לו זמן, וא"כ קשה מדוע אינו דוחה טומאה⁸³ ונאכל גם ביחיד.

וכתב לבאר על פי הסוגיה בפסחים⁸⁴ שהסיבה שביחיד הפסח אינו דוחה טומאה, הינה משום הדין שאין קורבן ציבור חלוק, ולכן או שהולכים אחר הרוב ומביאים בטהרה בלבד והיחיד נדחה, ואם הרוב טמאים הולכים אחר הרוב ומביאים בטומאה. וכאשר הרוב טהורים הבעיה ליחיד להביא בטומאה אינה בריצוי הציץ, אלא בעצם ההקרבה בטומאה משום הדין שאין קורבן ציבור חלוק, ואם יקריב

80. שיטת רש"י הובאה לעיל הערה 39.

81. כך משמע ברש"י על המשנה פסחים פ: , שביאר את המשנה גם בנטמא הבשר, וכן בתוס' רי"ד פסחים עח: כפי שביאר שם את המשנה פ: לדעת לרבנן.

82. חידושי העילוי ממיציט סימן ב'

83. ע' הערה 11.

84. עט. וע' שם בתוס' ד"ה טמאים.